

strictly positive. Additionally, participants were asked to put high or low probability tags on events. Cantril Ladder and Ed. Diener's Satisfaction With Life Scale (SWLS) was used to measure life satisfaction level in this study. The study had done in 2016. The 90 participants different age (from 14 to 35 years) took part in the future vision study.

As a result, positive events were evaluated with probability higher than average of realization and negative events were considered improbable (lower than average) mostly for generation and partly for country future vision. Those result confirm the research hypotheses. Prevention dominated in modern youth generation and country future vision.

The result found a lot of pessimistic bias toward country future vision. Optimistic attitudes toward generation and country future were positively correlated with general life satisfaction level and negatively correlated with past life satisfaction level. This results totally confirmed all research hypothesis.

Key words: optimism, generation future, country future, life satisfaction.

Стаття надійшла 12 січня 2017 р.

УДК 159.9.072.4

Л. С. Оришин-Буждиган,
Т. В. Ткач

ОПТИМІСТИЧНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО МАЙБУТНЬОГО У АСПЕКТІ ВІДЧУТТЯ КОНТРОЛЮ

Встановлено, що оптимістичний підхід до майбутнього скеровує молодих осіб до досягнення цілей. Підтверджено теоретично, що коли молодь бачить сенс життя, вона оптимістично налаштована та переживає високий рівень контролю. Проаналізовано особливості бачення особистого майбутнього, майбутнього покоління в аспекті переживання контролю. Виявлено, що особиста оптимістична майбутня налаштованість корелює з самооефективністю та вибірковістю емоцій. Показники оптимізму майбутнього покоління скорельовані загальним контролем над подіями, що відбуваються, прийняттям ризику та включеністю.

Ключові слова: почуття контролю, особистий оптимізм, оптимізм покоління, майбутня налаштованість.

Постановка проблеми. Сучасна українська молодь розпочинає свій життєвий шлях у кризовому суспільстві, котре дуже динамічно розвивається та змінюється. Багато дослідників нарікають такий соціум суспільством ризику (У. Бек, А. Гідденс, Л. Колаковські,

Л. Марек, П. Олесь) [1; 2; 3; 4; 5]. Молодь суспільства ризику має не легкий життєвий шлях. Ці люди повинні одночасно вирішити свою особисту нестачу самоідентичності, що виникає під час дорослішання та розвитку. До того ж вони також переживають кризу самоідентичності, спричинену умовами сучасності, постійними змінами та відсутністю стабільності. Поєднуючи активну діяльність, для подолання нестачі самоідентичності, їм потрібно шукати шляхів виходу із кризи, що існує у їхньому зовнішньому соціальному світі. Існує небезпека, що молодь може втратити своє «Я» через надмірність проблем з самоідентичністю, або водночас утворити нову стратегію, котра буде працювати у випадках для обох цих видів проблем (Р. Баумейстер, Й. Шапіро, Д. Тайс) [6]. Оптимістичне налаштування щодо особистого майбутнього та почуття контролю над подіями, що відбуваються у особистому житті на соціумі можуть виконувати роль захисного механізму щодо стресових переживань у кризовому суспільстві ризику.

Стан дослідження. Способи та шляхи оптимістичного планування майбутнього розглядалися та аналізувалися у працях Р. К. Ф. Санта та Д. Т. Л. Шек, У. Бека, Н. Фішбейна та І. Айзена [7; 1; 8]. Проблематикою вивчення психологічних аспектів почуття контролю над життєвими ситуаціями у аспекті оптимістичного ставлення до життя займалися С. Фергюсон, А. Гудвін, Д. Каріфіо, Л. Рудес, Е. Пікок, Т. Дарвіл [9; 10; 11; 12].

Оптимістичний підхід до майбутнього спрямовує молодих осіб до досягнення тривалих цілей, є певним прихистком для активної діяльності під час боротьби зі стресом, оскільки очікування щодо ситуації позитивне, можна сміливо боротися із тимчасовими негараздами [7; 13]. Оптимізм щодо майбутнього є одним із найважливіших визначників особистого росту, позитивного життєвого налаштування на досягнення високих, нових, інколи навіть ризикованих цілей та чинником, що сприяє особистій впевненості про те, що досягнення запланованого є цілком ймовірним та вартує докладених до цього зусиль [7; 14].

Барбара Вавак-Соберайська [15] стверджує, що у травматичній, критичній загрозовій ситуації для особистості може бути притаманним один з трьох станів, котрий описаний далі і викликає неприємні емоційні переживання, зокрема страху.

1. Особистість у конфронтації із кризою чи загрозою, відчувається безсилою, переживає втрату контролю, те що не зможе вплинути на кризу, або ж не допустити до негативних наслідків. Таке усвідомлення особистого безсилля може ставити причиною переживання страху.

2. Іншою можливою причиною негативних емоцій, страху може бути сильний травматичний вплив події на особу.

3. Неочікувана, несподівана поява загрозової події містить ефект несподіванки і спочатку завжди викликає тривогу та страх.

Автор стверджує, що важливе значення у сприйнятті та переживанні згаданих подій має непевність того, яким буде подальше життя людини, після неочікуваної кризової події.

Для того, щоб побороти стан непевності та травматичні переживання щодо такої ситуації, використовуються адаптаційні механізми. З метою адаптації до оточуючого довкілля після кризи особистість проходить через окреслені етапи:

– пошук значення, надавання нового сенсу для оточення, для себе та для травматичної критичної ситуація, що трапилася, тобто пошук нових сенсів та цілей через пошук причин, котрі викликали кризу та надавання позитивного значення наслідкам цього явища та переживання.

– здобуття почуття сили, усвідомлення своїх зарадчих можливостей та здійснення контролю над існуючою ситуацією.

– особистісне зростання. Особистість починає оцінювати свою ситуацію заново, порівнюючи свою ситуацію із ситуаціями у житті інших осіб та свою користь, розуміючи, що знаходиться у кращих умовах. На цьому етапі людина зазвичай відновлює попередній рівень самооцінки, або ж підвищує останню.

Після проведених досліджень Барбара Вавак-Соберайська стверджує, що пошук способів контролю над загрозовими подіями, відбувається не тільки у процесі психологічного пристосування до незвичної стресової ситуації, але є також натуральною тенденцією, що властива кожній людині [15].

С. Фергюсон та А. Гудвін внаслідок проведених досліджень виявили, що почуття контролю над ситуацією є модератором (значно підсилює) впливу оптимістичних переконань людини на загальну задоволеність власним життям. Коли людина бачить сенс свого життя, є цілеспрямованою та задоволеною значущістю її життя, вона оптимістично налаштована та переживає високий рівень особистого контролю над тим, що відбувається у довіллі [9]. Е. Пікок, ґрунтуючись на даних емпіричних досліджень, стверджує, що оцінка міри свого контролю над життям визначається загальним рівнем оптимістичного налаштування людини [11].

Томас Дж. Дарвіл вивчав взаємодію оптимізму, контролю та властивостей темпераменту (нейротизму). Дослідження автора свідчать, що особи із оптимістичними переконаннями, котрі вірять, що

у їхньому житті із великою ймовірністю трапляться позитивні події, а негативні події є малоймовірними, переживали високий рівень контролю над подіями, що відбувались у їхньому житті, також вони були меншою мірою схильними до нейротизму [5].

Метою статті є аналіз особливостей бачення особистого майбутнього, майбутнього свого покоління сучасною молоддю, у аспекті переживання відчуття контролю виявлення взаємопов'язаності цих понять.

Виклад основних положень. На основі проаналізованого теоретичного матеріалу припустимо, що для сучасної молоді оптимізм під час оцінки подій, які можуть трапитися у майбутньому особистому житті та щодо покоління буде пов'язаним із різними аспектами відчуття контролю.

З метою вивчення особливостей бачення майбутнього використовувалося авторська методика, що ґрунтується на методиці Шкала бачення власного майбутнього. Методика базується на двох теоріях: теорії нереалістичного оптимізму Нейла Вейнштейна [16] та теорії установок, переконань Фішбеїна і Айзена [8].

Методика складається з 25-и подій, котрі можуть трапитися або ж не трапитися у особистому майбутньому (внутрішня узгодженість – надійність методики: показник α Кронбаха = 0,82), та – 35-и подій у майбутньому покоління (внутрішня узгодженість – надійність методики: показник α Кронбаха = 0,91) досліджуваного (наприклад, люди молодого покоління будуть розумними або ж, навпаки, юнаки та юнки будуть більш схильними до розлучень, ніж старше покоління, сучасна молодь буде нерозсудливою, вони будуть конфліктними та ін.).

Досліджуваних просили оцінити кожне твердження двічі: перший раз потрібно було оцінити від нуля до десяти (десять максимальна оцінка) наскільки воно позитивне чи негативне, другий раз оцінювалася ймовірність того, що ця подія трапиться, аналогічно – у шкалі від нуля до десяти (де десять максимальна ймовірність). Мірою оптимізму вважатимуться високі показники ймовірності, надані позитивно оціненим подіям (показник є добутком оцінки на ймовірність, і коливається у межах від 0 до 100), та низькі показники ймовірності для негативно оцінених подій (показник є добутком оцінки на ймовірність, і коливається у межах від 0 до 100).

Дослідження почуття контролю проводилося за допомогою таких методик: методика «Віра в рівень самоконтролю (ВРСК)» автора Джой Л. Беренберга, створена, щоб вимірювати самоконтроль; опитувальник міжособистісних відносин (ОМО) є російськомовною версією відомого за кордоном опитувальника FIRO (Fundamental Interpersonal

Relations Orientation), розробленого американським психологом В. Шутцем; методика «Життєстійкість» (оригінальна англomовна версія Hardiness Survey, розроблена Сальваторе Мадді (Maddi) у 1984 році) була адаптована Д. Леонтьєвим, Е. Расказовою до російської мови, у проведених дослідженнях використано авторський переклад українською мовою.

Дослідження з метою апробації робочих припущень проводилися у 2016 році, було досліджено 90 осіб віком від 14 до 35 років та різної статі, які навчаються у Золочівському економічному ліцеї, працюють на заводі «Карпатські мінеральні води» та у військовій частині № 3007

Більшість досліджуваних були віком від 14 до 20 років (52,4%). Серед досліджуваних переважали представники жіночої статі (51%) чоловіки становили 49% досліджуваної групи. Низка осіб, які взяли участь у дослідженні, народилися у сільській місцевості (57,8%), доволі вагомa частина опитаних походила з міст (40%), та малий відсоток – з містечка (2,2%).

Дослідження відбувалося у період з 14 жовтня по 14 листопада 2016 року у груповій формі. Групова форма роботи тривала по 2 години з кожною групою.

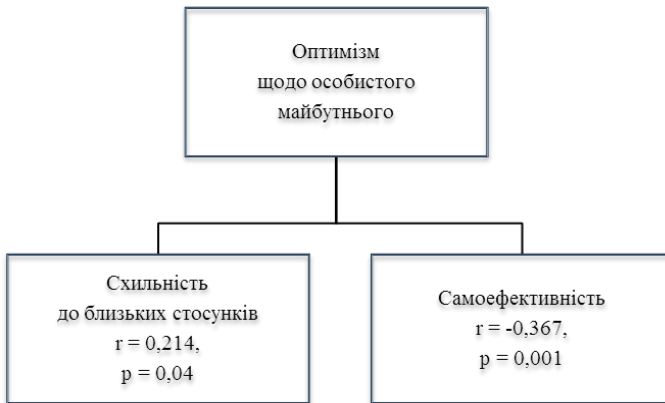
З метою підтвердження робочого припущення про пов'язаність оптимізму та переживання контролю проведено кореляційний аналіз загальних показників контролю та оптимістичного налаштування щодо майбутнього покоління та особистого майбутнього.

Виявлено статистично значущий прямий, позитивний кореляційний зв'язок між оптимізмом щодо особистого майбутнього та схильністю до близьких стосунків ($r = 0,214$, $p = 0,04$) та обернений негативний кореляційний зв'язок особистого оптимізму та самоефективності ($r = -0,367$, $p = 0,001$).

За високих показників особистої оптимістичної налаштованості досліджувані були здебільшого схильними до близьких стосунків із іншими людьми, проте, на жаль, меншою мірою самозарадними, самоефективними (рис. 1).

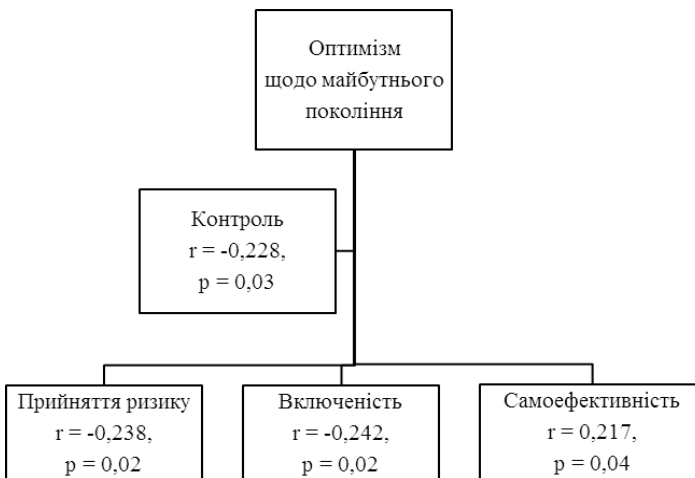
Не існувало статистично значущих зв'язків між загальним оптимізмом стосовно власного життя та переживанням почуття контролю.

Оптимізм щодо майбутнього покоління був негативно, обернено кореляційно пов'язаним із переживанням контролю ($r = -0,228$, $p = 0,03$), включеністю ($r = -0,242$, $p = 0,02$) та прийняттям ризику ($r = -0,238$, $p = 0,02$) та позитивно, прямо пов'язаним із самоефективністю ($r = 0,217$, $p = 0,04$).

Рис. 1. Пов'язаність особистого оптимізму, схильності до близьких стосунків та самоефективності

Оптимістично налаштовані щодо майбутнього покоління досліджувані особи переживали відчуття контролю меншою мірою, не приймали ризиків та не включалися у події соціального оточення, проте вони були більш самоефективними (рис. 2).

Рис. 2. Пов'язаність оптимізму покоління, контролю, включеності прийняття ризику та самоефективності

На основі проведених кореляційних аналізів та з метою поглиблення відповіді на робочу гіпотезу можна припустити, що показники контролю будуть пов'язані з особистісними рисами та оптимістичним бачення світу у чинникові структуру. З цією метою проведемо багаточинниковий аналіз.

Першим чинником, що виокремився, був чинник, пов'язаний з: високими показниками екстраверсії–інтроверсії (факторне навантаження 0,749), прив'язаності–обусобленості (факторне навантаження 0,806), самоконтролю–імпульсивності (факторне навантаження 0,864), емоційної стійкості–нестійкості (факторне навантаження 0,755), експресивності–пластичності (факторне навантаження 0,728). Він отримав назву: «Екстраорієнтований самоконтроль прив'язаності та емоційної стійкості». Чинник пояснював 20,11% дисперсії.

Другий чинник «Включено контрольоване прийняття ризику» включав: контроль (факторне навантаження 0,850), прийняття ризику (факторне навантаження 0,752), включеність (факторне навантаження 0,821). Чинником висвітлено 14,14% дисперсії.

Третій чинник складався з таких компонентів: схильність до близьких стосунків (факторне навантаження 0,649), контроль ухвалення рішень (факторне навантаження 0,846) та контроль себе (факторне навантаження 0,679) (він отримав назву: «Контроль прийняття особистих рішень у близьких стосунках»). Чинником висвітлено 11,63% дисперсії.

Четвертий чинник «Самоефективне оптимістичне особисте майбутнє та вибірковість емоцій» визначався: оптимізмом щодо майбутнього особистості (факторне навантаження 0,850), вибірковістю емоцій (факторне навантаження 0,553), та низькими показниками самоефективності (факторне навантаження – 0,579) (табл. 1). Чинником висвітлено 10,49% дисперсії.

П'ятий чинник «Зовнішній та внутрішній контроль, зумовлений вірою в Бога» містив компоненти: загальний зовнішній контроль (факторне навантаження 0,648), низький перебільшений внутрішній контроль (факторне навантаження 0,713) та контроль віра в Бога (факторне навантаження 0,605). Чинник пояснював 8,59% дисперсії.

Факторний аналіз проводився двома основними методами: за допомогою критерію Кайзера з ротацією Varimax (кількість ітерацій – 7). Також першопочатково проводився критерій кам'янистого насипу, який вказав на існування 5 факторів, що виокремилися у цій матриці компонент, ці чинники не були нижчими за значення 1. За допомогою факторного аналізу висвітлено 64,96% дисперсії отриманих результатів.

Детальний аналіз факторних навантажень компонент розміщено у таблиці 1.

Таблиця 1

Факторні навантаження для показників контролю, оптимізму та особистісних рис

Шкали	Чинники				
	1	2	3	4	5
Схильність до близьких стосунків	-0,211	0,065	0,649	0,319	0,100
Вибірковість емоцій	-0,148	0,216	0,483	0,553	0,024
I. Естра – інтроверсія	0,749	-0,310	0,069	-0,233	0,099
II. Прив'язаність – обособленість	0,806	-0,096	-0,113	0,096	-0,051
III. Самоконтроль – імпульсивність	0,864	-0,193	0,015	-0,032	0,118
IV. Емоційна стійкість – нестійкість	0,755	0,207	-0,182	0,144	-0,038
V. Експресивність – пластичність	0,728	-0,153	0,089	-0,228	0,095
Загальний оптимізм щодо майбутнього	0,056	0,007	0,025	0,850	-0,054
Самоефективність	0,106	-0,235	-0,184	-0,579	-0,170
Включеність	-0,110	0,821	-0,083	0,203	0,003
Контроль	-0,024	0,850	-0,044	-0,008	0,042
Прийняття ризику	-0,261	0,752	0,148	0,128	-0,020
Загальний зовнішній контроль	0,159	0,228	-0,119	0,102	0,648
Перебільшений внутрішній контроль	-0,244	0,194	0,005	-0,170	-0,713
Контроль віра в Бога	-0,319	-0,007	0,079	-0,263	0,605
Контроль себе	0,112	0,065	0,679	-0,069	-0,279
Контроль прийняття рішень	0,177	-0,178	0,846	0,104	0,078
Відсоток пояснюваної дисперсії	20,11	14,14	11,63	10,49	8,59

Висновки. Внаслідок проведених аналізів, можна стверджувати, що робоче припущення підтвердилося частково. Щодо результатів кореляційного аналізу, то особиста оптимістична майбутня налаштованість також не була пов'язаною із показниками контролю, а виключно із самоефективністю та вибірковістю емоцій. Проте показники

оптимістичної налаштованості щодо майбутнього покоління були зкорецьованими із загальним контролем над подіями, що відбуваються, прийняттям ризику та включеністю у вир зовнішніх соціальних подій.

За допомогою чинникового аналізу також частково підтвердилося робоче припущення про пов'язаність показників контролю, особистісних рис, комунікативних особливостей та оптимістичного бачення світу у факторну структуру. У результаті проведення факторного аналізу виокремилися такі чинники: «Екстраорієнтований самоконтроль прив'язаності та емоційної стійкості», «Включено контрольоване прийняття ризику», «Контроль прийняття особистих рішень у близьких стосунках», «Самоефективне оптимістичне особисте майбутнє та вибірковість емоцій», «Зовнішній та внутрішній контроль, зумовлений вірою в Бога». Тобто показники контролю були пов'язаними із особистісними характеристиками та комунікаційними особливостями, проте вони не формувалися у факторну структуру із показником загального оптимізму щодо особистого життя, цей показник був пов'язаним у чинник виключно із самоефективністю. Такі результати можуть бути поясненими тим, що у цьому дослідженні показники контролю відповідали стійким особистісним характеристикам та не були переконаннями для досліджуваних осіб, а оптимістичне бачення майбутнього належить до системи особистих переконань.

Перспектива досліджень подальших визначників оптимістичної налаштованості особистості може стосуватися взаємопов'язаності бачення майбутнього особистого та свого покоління з особливостями відчуття часової перспективи та сфери соціальної взаємодії. Варто також розширити діапазон дослідження у різних вікових та соціальних категоріях.

---

1. Beck U. Społeczeństwo Ryzyka. – Warszawa: Wyd. Naukowe Scholar. – 2004.

2. Giddens A. Nowoczesność i Tożsamość. «Ja» i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR., 2001. – 323 s.

3. Kołakowski L. Obecność mitu. – Wrocław: wydawnictwo Dolnośląskie, 1994. – 401 s.

4. Marek L. Relacje międzyludzkie w perspektywie przemian współczesnego świata / Edukacja w społeczeństwie «ryzyka». Bezpieczeństwo jako wartość. Red. M. Gwoździka-Piotrowska, A. Zduniak. – Poznań, 2006. – 245 s.

5. Oleś P. Człowiek w świecie, czyli o zależności od doświadczenia i kreowaniu doświadczeń / Nowoczesność jako doświadczenie: dyscypliny – paradygmaty – dyskursy. Pod. red. A. Zeidler-Janiszewska, R. Nycz. – Warszawa: Academica, 2008. – 426 s.

6. Baumeister R. F., Shapiro J. P., Tice D. M. Two kinds of identity crisis *Journal of Personality* 53 (3), 1985. – Pp. 407–424.
7. Sun R. C., Shek D. T. Beliefs in the future as a positive youth development construct: A conceptual review. *The scientific world journal*, 2012. – S. 128–141.
8. Fishbein M., Ajzen I. *Belief, attitude, intention and behavior: an introduction to theory and research*, 1975. – 575 p.
9. Ferguson S. J.; Goodwin A. D. Optimism and well-being in older adults: The mediating role of social support and perceived control. *The International Journal of Aging and Human Development*, 2010, 71.1: pp. 43–68.
10. Carifio J.; Rhodes L. Construct validities and the empirical relationships between optimism, hope, self-efficacy, and locus of control. *Work*, 2002, 19.2: pp. 125–136.
11. Peacock E. J.; Wong P. T. P. Anticipatory stress: The relation of locus of control, optimism, and control appraisals to coping. *Journal of Research in Personality*, 1996, 30.2: pp. 204–222.
12. Darvill T. J.; Johnson R. C. Optimism and perceived control of life events as related to personality. *Personality and Individual Differences*, 1991, 12.9: pp. 951–954.
13. Benbenishty D.L.R., Refaeli T. Life satisfaction and positive perceptions of 2the future among youth at-risk participating in Civic-National Service in Israel. *Children and Youth Services Review*, Volume 34, Issue 10., 2012. – pp. 2012–2017.
14. Stoddard S. A., Zimmerman M. A., & Bauermeister J. A. Thinking about the future as a way to succeed in the present: A longitudinal study of future orientation and violent behaviors among African American youth. *American journal of community psychology*, 48 (3-4), 2011. – pp. 238–246.
15. Wawak-Sobierajska B. Proces adaptacji do zagrażających wydarzeń // Heszen-Niejodek, I. (red.), *Doświadczenie kryzysu – szansa rozwoju czy ryzyko zaburzeń?*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. 1995 – 461 s.
16. Weinstein N. What does it mean to understand a risk? Evaluating risk comprehension. *Journal of the National Cancer Institute Monographs*, No. 25, 1999. – Pp. 15–20.

Оришин-Буждыган Л. С., Ткач Т. В. Оптимистичное отношение к собственному будущему в аспекте ощущения контроля

Установлено, что оптимистический подход к будущему направляет молодых людей к достижению целей. Подтверждено теоретически, что когда молодежь видит смысл жизни, она оптимистично настроена и переживает высокий уровень контроля. Проанализированы особенности видения личного будущего, будущего поколения сквозь призму переживания контроля. Выявлено, что личная оптимистическая будущая настроенность коррелирует с самоофективностью и выборомчностью эмоций. Показатели оптимизма будущего поколения связаны с общим контролем над порисходящими событиями, принятием риска и включенностью.

Ключевые слова: *чувство контроля, личный оптимизм, оптимизм поколения, будущая настроенность.*

Oryshchyn-Buzhdyhan L. S., Tkach T. V. Optimistic attitude toward personal future and perceived control

Optimistic approach to future guide young people to achieve long-term goals and very often become an active action coping mechanism in stress situation. Person, who understand her life sense, is purposeful, life satisfied with high level of environmental, and life events' perceived control. The purpose of this article is the analysis of personal future vision for modern youth, future planning and perceived under life events control research. That study had done in 2016. The 90 participant's different age (from 14 to 35 years) took part in the future vision study. Study methodology was based on unrealistic optimism theory and on M. Fishbein I.Ajzen theory of reasoned action. It provides both theoretical and empirical analysis of the concern. Main result is that people tend to put higher than average probability on positive event in their future rather than negative events. Events were associated with main areas of Young generations and country lives. Individuals were asked to evaluate them on a scale from 0 to 10 of being positive or negative with 0 – strictly negative and 10 – strictly positive. Additionally, participants were asked to put high or low probability tags on events. Main result based on correlation between personal and generation future vision and perceived control level. Personal future vision was not correlate with different perceived control indicators and levels. It correlated with self-efficiency and emotions optionality. However, generation's future vision was correlated with general control level, risk acceptance and inclusiveness in social life. Factors' Analysis results only partly confirm hypothesis about relations between optimistic personal future vision and different control indicators and levels and personal features. Those results only partly confirmed main research hypothesis.

Key words: *perceived control, optimism, personal future vision, generation future vision.*

Стаття надійшла 12 січня 2017 р.

УДК 37.013.77:004

І. Р. Субашкевич

ЕМПІРИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ МЕДІАСПОЖИВАЧІВ У КОНТЕКСТІ МЕДІАПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ

На теоретичному та емпіричному рівнях розглянуто класифікацію медіаспоживачів у контексті медіапсихологічних чинників формування ціннісно-сміслової сфери студентів педагогічних спеціальностей. Аргументовано, що медіа впливають на становлення цінностей студентської молоді. З метою вивчення медіапсихологічних чинників формування ціннісно-сміслової сфери